

dr hab. Magdalena Trysińska
Instytut Polonistyki Stosowanej UW

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Heleny Balcerek
pt. *Nauczanie pisanych form narracyjnych uczniów z ASD na etapie szkoły*
podstawowej (na przykładzie opowiadania i kartki z pamiętnika)

Rozprawa doktorska mgr Heleny Balcerek dotyczy strategii nauczania uczniów z ASD wybranych form pisanych wymaganych na II etapie edukacyjnym, czyli opowiadania i kartki z pamiętnika. Wybór tematu jest o tyle uzasadniony, że praca z uczniami z ASD, którzy uczęszczają do publicznych szkół masowych, stawia przed nauczycielem (tu: nauczycielem polonistą) duże wyzwania. Uczniowie ci realizują bowiem tę samą podstawę programową co uczniowie w tzw. normie rozwojowej, mają jednocześnie zupełnie inne potrzeby i możliwości. Najczęściej uczestnikiem zajęć jest także nauczyciel wspomagający, jednak jego celem jest pomoc w uspołecznianiu uczniów, a nie nabywaniu konkretnych umiejętności. Obserwacje mgr Heleny Balcerek wyniesione z bezpośredniej pracy z uczniami z ASD oraz nauczycielami wspomagającymi pokazały, że istnieje konieczność zbadania sposobu nabywania przez uczniów z ASD kompetencji tekstotwórczych z polonistycznego, a nie pedagogicznego punktu widzenia. Paradoksalnie działania polonisty i pedagoga mogą bowiem pozostawać w sprzeczności. Ponadto należy zauważyć, że w literaturze przedmiotu poświęconej kompetencjom tekstotwórczym uczniowie posiadający specyficzne trudności w uczeniu się wynikające z symptomów zaburzenia, jakim jest ASD, właściwie nie istnieją. Jednocześnie liczba dzieci z ASD w polskich szkołach ciągle wzrasta.

Na wstępie dysertacji Autorka stawia pytanie badawcze: Jak rozwijać wiedzę, świadomość i kompetencje tekstotwórcze (w odniesieniu do funkcjonalnego modelu nauki o języku/języka) u uczniów z ASD na drugim etapie edukacji w szkole podstawowej? Aby móc na nie odpowiedzieć, najpierw w części teoretycznej omawia podstawowe zagadnienia konieczne do przeprowadzenia badań interdyscyplinarnych, bo taki charakter ma praca mgr Heleny Balcerek. Są to zatem: ASD, tekst w kształceniu polonistycznym, opowiadanie i kartka z pamiętnika jako przykłady pisanych form narracyjnych.

Już w pierwszym rozdziale widać ogromne zaangażowanie Autorki w omawiane zagadnienie. Prezentacja stanu badań dotyczących autyzmu i jego definiowania w literaturze czterech dziedzin naukowych zajmujących się ASD ukazuje odczytanie Doktorantki zwłaszcza

w anglojęzycznej literaturze przedmiotu. Autorka opisuje genezę badań nad autyzmem (ASD) w psychiatrii, neurologii i psychologii, wyjaśnia kolejne definicje tego zaburzenia, podaje symptomy klasyfikujące dane zaburzenie oraz przedstawia znaczenie pojęcia ASD w pedagogice.

Ponieważ praca dotyczy kształcenia polonistycznego, drugi rozdział części teoretycznej zawiera wyjaśnienia kluczowych pojęć z zakresu edukacji polonistycznej. Autorka przyjmuje tezę o tekstocentrycznym charakterze kształcenia polonistycznego. W tej perspektywie rozpatruje kształcenie polonistyczne w ogóle, a przede wszystkim rozwijanie kompetencji tekstotwórczej uczniów. Tłumaczy, czym są: tekst pisany, tekst uczniowski, opowiadanie i kartka z pamiętnika.

Część teoretyczna recenzowanej dysertacji nie pozostawia wątpliwości, że Autorka jest dobrze przygotowana do prowadzenia badań w zakresie rozwijania kompetencji tekstotwórczej u uczniów z ASD.

Kolejna część pracy to prezentacja grupy badawczej, czyli 19 uczniów klas 4-6 jednej z warszawskich szkół podstawowych z oddziałami integracyjnymi, objętych obserwacją w latach 2012-2019. Autorka wnikliwie omówiła sylwetki badanych uczniów na podstawie własnych obserwacji oraz opinii wydanych przez odpowiednią poradnię psychologiczno-pedagogiczną. Ponadto przedstawiła cel i metody prowadzenia badań i – co jest szczególnie cenne – przedstawiła autorskie schematy tworzenia badanych dłuższych form wypowiedzi – opowiadania i kartki z pamiętnika. Obie wskazane formy wypowiedzi pojawiają się w obowiązującej badanych uczniów podstawie programowej, tak więc ich opanowanie jest istotne chociażby ze względu na konieczność zrealizowania podstawy programowej także przez uczniów z ASD.

Część analityczna została podzielona na dwa większe rozdziały: analizę uczniowskich opowiadań i kartek z pamiętnika. Obie formy wypowiedzi Autorka konsekwentnie analizuje wg przyjętego układu: poziom umiejętności na początku klasy czwartej, komponenty formalne, spójność i poprawność językowa, oryginalność narracji, ortografia i interpunkcja. Pani Helena Balcerek wnikliwie omawia wybrane prace, zwraca uwagę na mocne i słabe strony badanych uczniów, co pozwala z jednej strony odnaleźć wzór postępowania w przypadku uczniów z ASD, ale z drugiej ujawnia, że kluczem jest tu podejście podmiotowe. Na każdego z badanych uczniów należy bowiem spojrzeć oddzielnie i indywidualnie dostosowywać treści i formy kształcenia.

Recenzowana rozprawa doktorska posiada cechy pracy naukowej. Autorka wykazała się zdyscyplinowaniem, konsekwencją oraz umiejętnością łączenia interdyscyplinarnych teorii badawczych. Dysertacja ma charakter monografii i stanowi ważne uzupełnienie w obszarze lingwodydaktyki polonistycznej. Jest cenna przede wszystkim ze względu na fakt, że w literaturze z zakresu kształcenia polonistycznego (jak i kształcenia wszystkich innych przedmiotów szkolnych) nie poświęca się odrębnego miejsca uczniom z ASD.

Reasumując, wnoszę o przyjęcie rozprawy doktorskiej mgr Heleny Balcerek i proszę o dopuszczenie jej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Magdalena
Rysin'ska